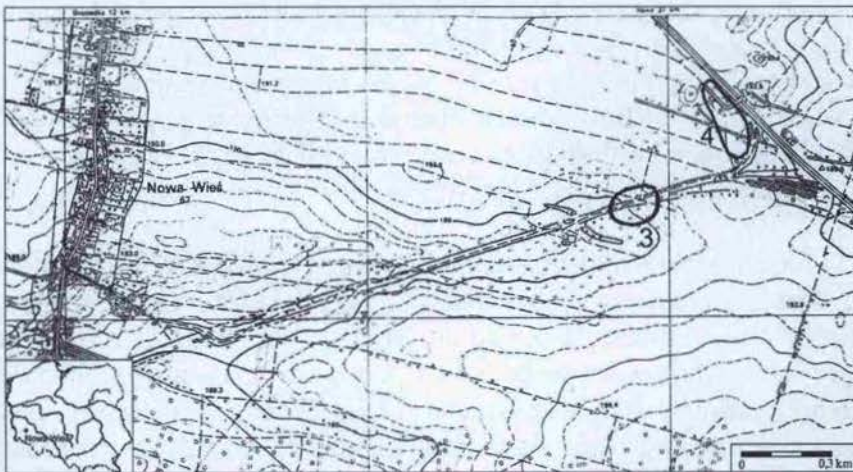

Trasa A4 (odcinek śląski) – Route of A4 (Silesia section)

Stanisław Pazda, Magdalena Konczewska, Paweł Konczewski

Wyniki ratowniczych badań wykopaliskowych na stanowiskach 3 i 4 w Nowej Wsi, gm. Bolesławiec, woj. dolnośląskie.

Omawiane stanowiska nr 3 i 4 (ryc. 1) położone są na Wysoczyźnie Chojnowskiej w obrębie mezoregionu Borów Dolnośląskich, wchodzącego w skład makroregionu fizyczno-geograficznego Niziny Śląsko-Łużyckiej (J. Kondracki 1994, s. 119; Atlas ŚDiO, s. 25-26). Powierzchnia okolicznego terenu jest na ogół falista, miejscami prawie płaska z nielicznymi kulminacjami. Maksymalne wysokości sięgają ok. 195, 1 m n.p.m, przy średnich wartościach od 175 do 190 m n.p.m. Amplituda wysokości bezwzględnych dla całej wysoczyzny wynosi 32, 9 m. Na stanowisku występują gleby tzw. brunatne, należące do rzędu gleb brunatnoziemnych i działu gleb autogenicznych (K. Sadowski, W. Włodarski 2004), V klasy bonitacyjnej, wykształcone na podłożu macierzystym, które stanowiły piaski i iły pochodzenia wodnolodowcowego, żwiry i otoczaki tworzące bruki. Warstwa gleby w postaci piaszczystego humusu miała przeciętną miąższość ok. 0,3 m. W rejonie ciek wodnego zwiększała się do ok. 0,5, zaś na kulminacji wzniesienia była prawie całkowicie wyerodowana i miała miąższość maksymalną 0,1 - 0,15 m. Obszar stanowisk przecina niewielki, bezimienny ciek wodny, pierwotnie prawy dopływ rzeczki Bobrzycy będącej prawym dopływem Bobru, obecnie zmeliorowany i wyschnięty.

Ryc. 1. Nowa Wieś, gm. Bolesławiec, woj. dolnośląskie, stan. 3 i 4. Mapka lokalizacji stanowisk.

Wykopaliskowe badania ratownicze przeprowadzone zostały w związku z budową autostrady A4, na stan. 3 w okresie od 7 do 29 lipca 2004 r., a na stan. 4 od 19 maja do 8 lipca 2004 roku, przez Instytut Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Zespół badawczy pod kierownictwem mgr Pawła Konczewskiego tworzyli: mgr Magdalena Konczewska, mgr Łukasz Król, mgr Barbara Krukiewicz. Głównym konsultantem był prof. dr hab. Jerzy Piekalski z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Wykop wizytowali i konsultowali znaleziska prof. dr hab. Bogusław Gediga z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN we Wrocławiu oraz prof. dr hab. Stanisław Pazda i dr hab. Irena Lasak z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego.

Stan. 3 – osada z wczesnej epoki brązu

Stanowisko położone jest we wschodniej części obrębu miejscowości, niedaleko południowej nitki autostrady A4 (ryc. 1), w niewielkiej dolinie, utworzonej przez bezimienny ciek wodny, obecnie zmeliorowany, w jej górnej partii, w rejonie dawnego źródła wspomnianego cieku.

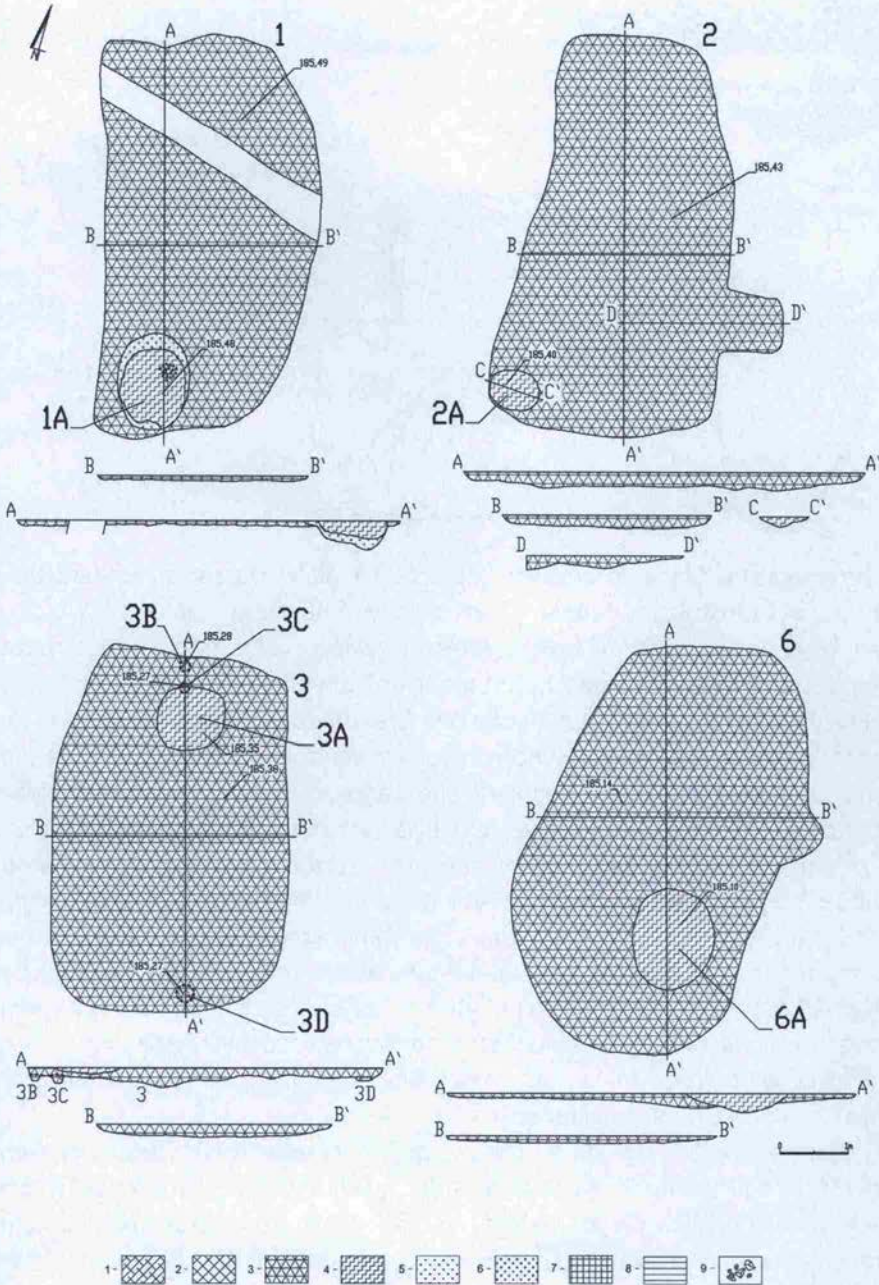
Ogółem przebadano teren o powierzchni ponad 70 arów. Ponieważ obszar stanowiska przecinała droga polna, porośnięta z obu stron wysokimi drzewami, założono dwa wykopy (ryc. 2** i 3*).

Na przebadanej przestrzeni odsłonięto ogółem 30 obiektów nieruchomych, wśród których wydzielono 17 śladów budynków, w większości o charakterze mieszkalnym z paleniskami wewnątrz, 5 to pozostałości palenisk-ognisk położonych poza obiektami, oraz 8 określono jako jamy o bliżej niesprecyzowanej funkcji, z których w 4 uchwycono ślady palenisk (ryc. 3*).

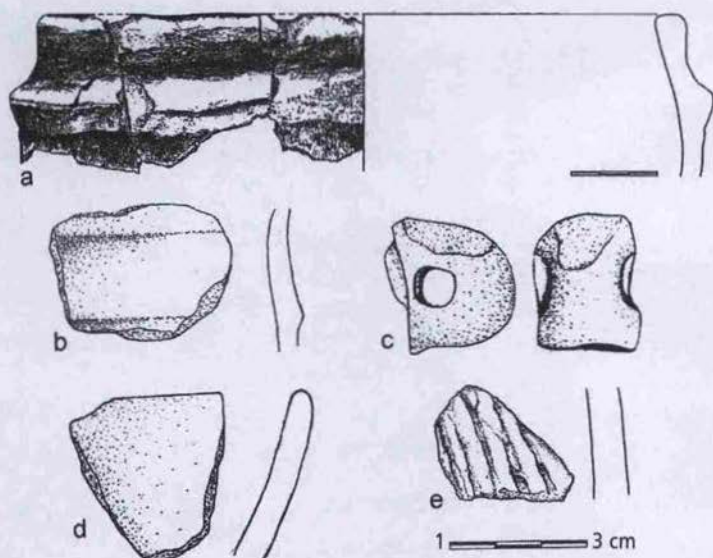
Przy kwalifikacji obiektów do budynków mieszkalnych lub gospodarczych wzięto pod uwagę takie kryteria jak rozmiary i kształt zarysu oraz, w większości wypadków, obecność paleniska. Ślady ich zachowały się dzięki zagłębieniu ich przestrzeni użytkowej w podłoże, w tym częściowo w całość. Jednakże stopień tego zagłębienia był tak niewielki, że żadnego z nich nie można zaliczyć do kategorii ziemianek czy półziemianek (ryc. 4). Różnicowanie stopnia zagłębienia między poszczególnymi obiektami było małe i wahało się na poziomie od 40 do 50 cm, mierząc od otaczającej powierzchni. Nieco głębsze były jedynie jamy palenisk i swego rodzaju piwniczek.

Wśród obiektów tych można wydzielić, biorąc pod uwagę rozmiary powierzchni użytkowej, 3 grupy. Do I należy obiekt nr 5 o powierzchni ok. 40 m². Grupę II tworzą obiekty o powierzchniach od ok. 22 do 10 m² (ryc.4). III objęto obiekty, których powierzchnia waha się od 8 do 2, 8 m², przy czym te o najmniejszej powierzchni wyróżniają się kolistym kształtem i mogą być pozostałością po budowach szafasowych, a ich kwalifikację do obiektów mieszkalno-schronieniowych uzasadnia obecność w ich wnętrzach palenisk.

Ryciny w tekście zaznaczone (*) obejmują ryciny, znajdujące się "pod opaską" przy końcu danego tomu, a oznaczone (**) - publikowane są w końcowej, kolorowej części tomu.

Ryc. 4. Nowa Wieś, stan. 3. Zarysy i przekroje obiektów nr nr 1 – 3, 6. Legenda (do ryc. 4, 8-10):
 1-piaszczysta próchnica z węglami drzewnymi; 2- piaszczysta próchnica z grudkami prze palonej
 gliny i węglami drzewnymi; 3 – piaszczysta próchnica z ilem i węglami drzewnymi; 4 – spalenizna;
 5 – piasek; 6 – piasek z węglami drzewnymi i popiołem; 7 – grudki polepy i piaszczystej
 przepalanej gliny; 8 – struktury ilaste; 9 – kamienie.

Ryc. 5. Nowa Wieś, stan. 3. Ceramika.
 a) z obiektu nr 1;
 b) z ob. nr 9;
 c) z ob. nr 15;
 d, e) z warstwy kulturowej.

Analizując kształt zarysów, można dostrzec, że dla większości z nich podstawową formą był prostokąt, z reguły, z zaokrąglonymi narożnikami, rzadziej czworobok, nieregularny owal oraz forma kolista. Niektóre zakłócenia, w formie swego rodzaju występów, można wiązać z obecnością wejść do budynków (ryc. 4/2, 6).

Ewenementem na tym stanowisku jest brak śladów słupów, które by można wiązać z konstrukcją ścian, zarówno w obrębach zarysów obiektów jak i poza nimi. Jedynie w obrębie obiektu nr 3 stwierdzono obecność 3 jam postępowych zlokalizowanych po osi dłuższej zarysu (ryc. 4/3), będących prawdopodobnie śladami soch podtrzymujących ślimię dachu dwuspadowego. Stosunkowo znaczna regularność kształtów zarysów zbliżonych do prostokąta lub czworoboku, przy braku śladów słupów wzdłuż ich krawędzi, sugeruje stosowanie konstrukcji w typie zrębowej. Prawdopodobne jest również stosowanie tutaj konstrukcji szalaszowych, z dachem opartym bezpośrednio na powierzchni gruntu. Zarysy koliste natomiast są zapewne pozostałością budowli szalaszowych, wznoszonych na osnowie z żerdzi, które mogły być wbijane w podłoże na niewielką głębokość i ewentualne ich ślady zostały zebrane wraz z warstwą humusu przez spychacz.

Pięć obiektów ze względu na treść wypełniak określono jako paleniska. Generalnie były one podobne do palenisk, występujących w obrębie zarysów budynków. Wypełniska ich przeważnie składały się ze spalin z domieszką piasku. Zarysy ich przeważnie miały kształt regularnie kolisty o średnicach od 110 cm do 160 cm. W przekroju były nieckowate, zagłębione w całość od 12 do 40 cm.

Oprócz palenisk położonych w obrębie budynków oraz na otwartej przestrzeni, kilka tego typu obiektów wystąpiło w obrębie płytkich jam, o stosunkowo niewielkich rozmiarach i kształtach zbliżonych do czworoboku o zaokrąglonych narożnikach. Nie można wykluczyć, że i one są pozostałością małych szalaszów, lub też budynków

mieszkalnych naziemnych o poziomach użytkowych położonych płyciej i zebranych wraz z humusem.

Z 4 pozostałych obiektów, określonych jako jamy, 2 wypełnione były item i mogły służyć jako pojemniki surowca wykorzystywanego przy budowie chat, jak i lepieniu naczyń.

Osada, mimo wystąpienia 30 wyraźnych obiektów nieruchomości, dostarczyła znikomą ilość inwentarza ruchomego w postaci kilkunastu fragmentów naczyń, z tego większość (14) z jednego naczynia, które wystąpiły w palenisku budynku (obiekt nr 1). Rekonstrukcja jego formy jest niemożliwa, bowiem zachowały się tylko fragmenty górnej partii (ryc. 5a). Cechy formalne wskazują na jego przynależność do ceramiki starszego okresu epoki brązu kręgu kultury trzcinieckiej lub przedłużyckiej, w obrębie których znajdujemy przekonujące analogie (M. Gedl 1975, tabl. XXXVII, 4; E. Kłosińska 1997, tabl. VI, 1; VII, 1, 3; XX, 1; XLIV, 7, 12; LXIX, 10; LXXI, 3, 5, 6). Pojedyncze drobne fragmenty ceramiki o podobnych cechach technologicznych wystąpiły jeszcze w obiektach nr 9 (ryc. 5b) i nr 15 (ryc. 5c) oraz poza obiektami, m.in. fragment brzegu naczynia donicowatego lub misy (ryc. 5d) oraz brzuśca pokrytego ornamentem pseudotekstylnym (ryc. 5e).

Tak nikłe wystąpienie ceramiki na stanowisku osadniczym zbadanym na stosunkowo dużym obszarze, ze stosunkowo licznymi śladami zabudowy, może wynikać z dwu przyczyn: 1) z krótkotrwałości pobytu grupy osadniczej na tym terenie, jak można przypuszczać peryferyjnym w stosunku do zasięgu osadnictwa z tego okresu; lub 2) z typem gospodarki typowo leśnej, w której w szerokim zakresie wykorzystywano naczynia z surowców organicznych.

Układ obiektów odsłoniętych przez wykopy miał wyraźnie skupiskowy charakter. Uchwycono prawdopodobnie większe fragmenty pięciu takich skupisk, oddzielonych od siebie niezabudowanymi przestrzeniami (ryc. 3*). Wprawdzie żadne ze skupisk nie zostało odsłonięte w całości, to jednak można przyjąć, że struktura ich jest czytelna. Składają się one z obiektów zaliczonych do budynków, palenisk i jam. Nie można identyfikować ich z osadami jednozagrodowymi w klasycznym ujęciu, bowiem w ich skład wchodzi więcej niż jeden budynek mieszkalny. Być może odpowiadają one małym osiedlom kilkurodzinnym, niewykluczone, że niektóre o charakterze zbliżonym do obozowisk, tworzącym system gniazdowy, lub egzystujące odrębnie. Brak podstaw by można było stwierdzić, że uchwycony obraz rozprzestrzenienia skupisk odpowiada sytuacji synchronicznej, czy też może być efektem częstej translokacji zabudowy na niewielkiej przestrzeni. Bardziej prawdopodobną wydaje się sugestia pierwsza. Tylko pośrednie przesłanki, takie jak podobny charakter obiektów z wszystkich skupisk i ich grupowy układ, pozwalają przyjąć, że uchwycone zjawiska wiążą się z tą samą kulturą w ramach mniej więcej tego samego okresu.

Kilka obiektów wystąpiło w wyraźnym odosobnieniu, poza skupiskami.

Cechy formalne ceramiki pozwalają wiązać odstonięte pozostałości osady z kompleksem kulturowym, mieszczącym się w ramach starszego okresu epoki brązu, w obrębie którego znajdujemy najbliższe i stosunkowo liczne analogie (M. Gedl 1975, tabl. XXXVII, 4; E. Kłosińska 1997, tabl. VI, 1; VII, 1, 3; XX, 1; XLIV, 7, 12; LXIX, 10; LXXI, 3, 5, 6). Z pozostałych fragmentów naczyń do tego samego okresu można zaliczyć, znaleziony poza obiektem, fragment brzuśca pokryty nieregularnie rytymi pionowymi żłobkami w typie ornamentyki pseudotekstylnej (ryc. 5e).

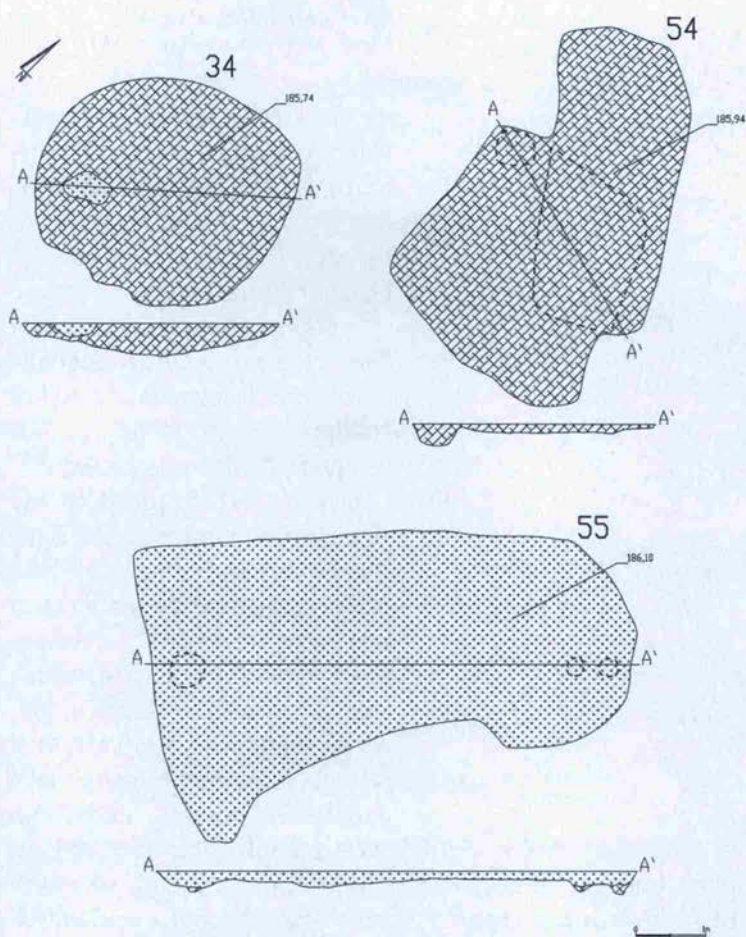
Omawiana osada leży poza dotychczas określanym obszarem zwartego zasięgu kultur z wczesnych okresów epoki brązu. Wprawdzie odnotowano w strefie wzdłuż południowej rubieży Borów Dolnośląskich pojedyncze stanowiska ze znaleziskami luźnymi, związane z kulturą przedłużycką, które wzięto prawdopodobnie pod uwagę przy włączeniu jej w zasięg kultury mogiłowej (J. Dąbrowski 2004, mapa 8). Ślady osadnictwa z wczesnych okresów epoki brązu odkryto na innych stanowiskach badanych ratowniczo w okolicy w związku z budową autostrady. Peryferyjne położenie tych osad, w pewnym odosobnieniu, prawdopodobnie w środowisku puszczańskim, nietypowym przynajmniej dla ludności kultury mogiłowej, rzutowało zapewne na charakter miejscowego osadnictwa. Można przypuszczać, że osady były zakładane na świeżo wypalonych nowiznach, wśród lasu, stąd wszechobecne w wypełniskach obiektów węgle drzewne, i mogły mieć charakter krótkotrwały, z dominującym budownictwem typu szałasowego, za czym przemawiają nikle pozostałości budowli oraz uderzająco ubogi inwentarz kulturowy, ograniczony do nielicznych fragmentów ceramiki i mało charakterystycznych krzemieni. Niewykluczone, iż mamy tu do czynienia z osiedlami sezonowymi związanymi z gospodarką leśną, m.in. z leśnym wypasem zwierząt, zbieractwem i myślistwem, a osady stałe leżały w innych miejscach, nie objętych badaniami.

Specyfika takich osad, charakteryzujących się m.in. ubóstwem inwentarza, sprawia, iż w toku „normalnych” badań terenowych są one praktycznie nieuchwytnie.

Stan. 4 – osada z późnego okresu wpływów rzymskich.

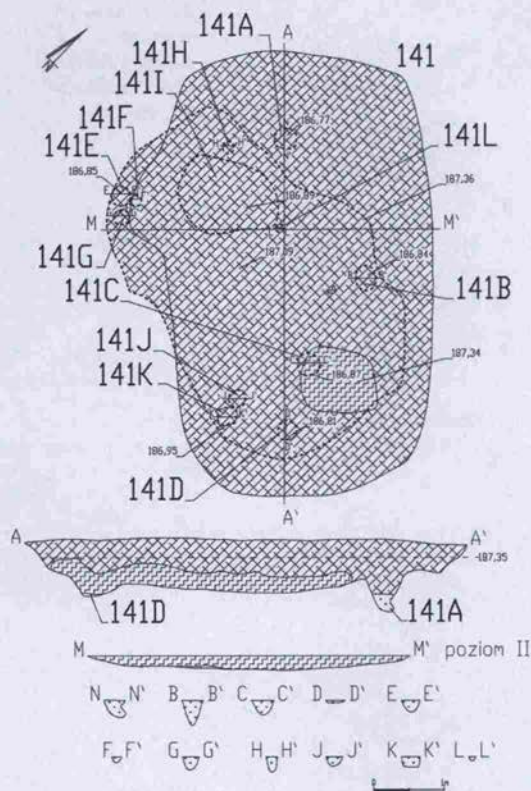
Omawiane stanowisko położone jest na wschód od miejscowości, tuż przy autostradzie A4, przy jej południowej nitce (ryc. 1). Ulokowane jest w obrębie niewielkiego pagórka, na jego południowym stoku.

Ogółem badaniami objęto obszar o powierzchni ok. 98 arów (ryc. 6** i 7*), na którym zarejestrowano 175 obiektów, wśród których wydzielono następujące kategorie: pozostałości różnego typu budowli (20), obiektów „produkcyjnych” (11), palenisk i ognisk zlokalizowanych na otwartej przestrzeni poza budynkami (37), różnego rodzaju jamy (52), także z paleniskami (7) oraz jamy postłupowe (48) poza zarysami obiektów. Zachowały się tylko ich partie zagłębione w calec. Obiekty te formowały skupienia rozrzucone na obszarze, rozciągniętym na przestrzeni około 320 m (ryc. 7*).

Ryc. 8. Nowa Wieś, stan. 4.
Zarysy i przekroje
obiektów nr 34,
54, 55.

Przy kwalifikacji obiektów do pozostałości budowli z konstrukcjami naziemnymi, brano pod uwagę takie cechy jak rozmiary zarysu, kształt, forma zagłębienia w podłoże, obecność paleniska. Uwzględniając rozmiary zachowanych zarysów wydzielono 3 grupy: obiekty duże o powierzchni od ok. 30 do 7 m², średnie 7 – 4 m² i małe, poniżej 4 m², przy czym te ostatnie traktujemy jako pozostałości zagłębień we wnętrzach budynków związanych z paleniskami i piwniczkami, których górne partie zostały zniszczone podczas usuwania humusu. Jeśli chodzi o kształty zarysów to występują, obok regularnych, zbliżonych do prostokąta, kwadratu, czworoboku, owalu, czy koła, również nieregularne. Biorąc pod uwagę stopień zagłębienia w podłoże można wydzielić dwa typy: płytke (do 20 cm) o równym, poziomym dnie, zakłóconym niekiedy przez zagłębienia palenisk lub jam słupowych (ryc. 8/54, 55; 10/145), oraz głębsze (do 80 cm), o przekroju przeważnie nieckowatym (ryc. 8/34) lub wannowatym (ryc. 9/141). W kilku przypadkach za tym, że chodzi o pozostałości budynków, przemawiają występujące w obrębie zarysów ślady słupów (ryc. 8/55; 9/141; 10/145), najprawdopodobniej związane z konstrukcją dachu, natomiast

Ryc. 9. Nowa Wieś, stan. 4.
Zarys i przekroje obiektu nr 141.

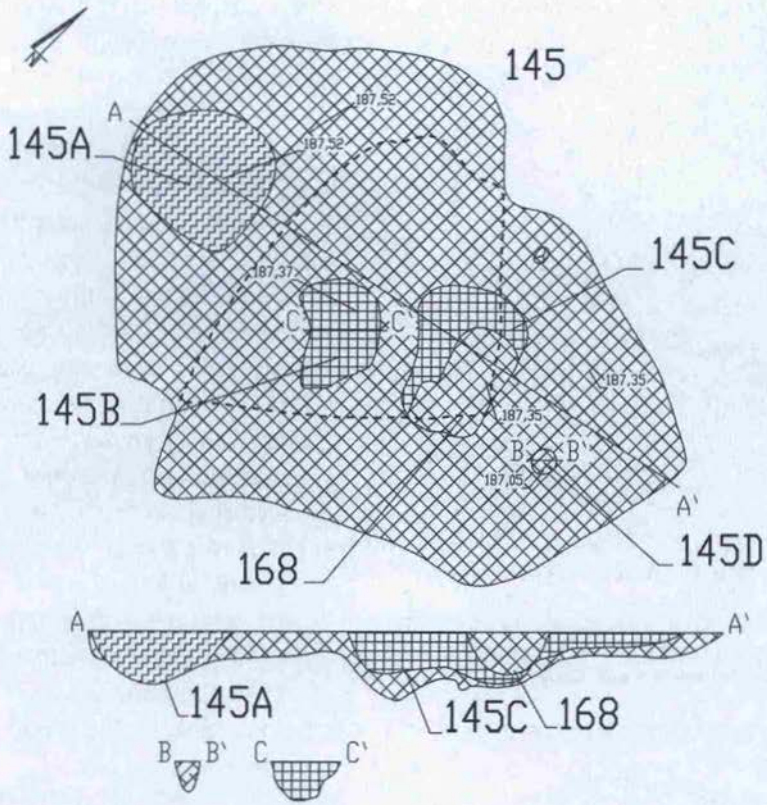
do obiektów mieszkalnych kwalifikują je paleniska. Obiekty z tej grupy, bez pozostałości palenisk, mogły być różnego rodzaju budynkami gospodarczymi lub do-
różnie schroniskowymi.

Brak śladów po słupach w pobliżu krawędzi zarysów sugeruje możliwość stosowania konstrukcji zrębowej. Przynajmniej w kilku przypadkach jest ona prawdopodobna (ryc. 9/141; 10/145) a występujące w obrębie zarysu ślady słupów rozmieszczone w linii jego osi świadczą o zastosowaniu, przy konstrukcji dwu lub czterospadowego dachu, soch i śłemia

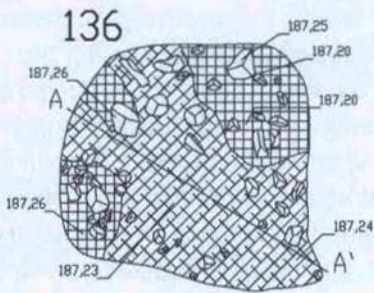
elementy urządzenia wnętrza chaty (ryc. 9/141). W przypadku obiektów bardziej zagłębionych w podłoże (mierząc od powierzchni do 90 cm) o zarysach owalnych lub kolistych (ryc. 8/34), możemy się liczyć z pozostałościami chat bezściennych w typie ziemiankowo-szałasowych, przy których dach opierał się bezpośrednio na powierzchni gruntu, a dolne końce krokwi – żerdzi były tylko w niewielkim stopniu zagłębione w warstwie humusu. Obiekty owalne mogły mieć dach dwu- lub czterospadowy, z zastosowaniem soch i śłemia, natomiast kolisty (ryc. 8/34) stożkowy, również oparty bezpośrednio na powierzchni, w typie szałas. W kilku przypadkach odkształcenia zarysu w postaci występow, można interpretować jako ślady wejść (ryc. 9/141).

Problematyczna jest funkcja trzeciej grupy – małych obiektów, o zarysach prostokątnych lub zbliżonych do prostokąta, czy wieloboku, z których część zawierała paleniska.

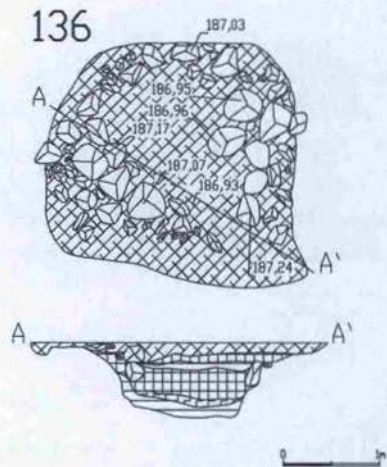
Wśród obiektów, nie będących pozostałościami budynków wydzielono grupę związanych z produkcją, z których 9 zakwalifikowano do mielerzy węglarskich. Główną podstawą takiej ich kwalifikacji było zaleganie na dnie warstwy węgla lub miału węgla drzewnego oraz, w kilku przypadkach, wyraźne przepalenie piaszczystego dna. Ze względu na lejowaty kształt z pozyskiwaniem dziegciu może być wiązany obiekt nr 77.

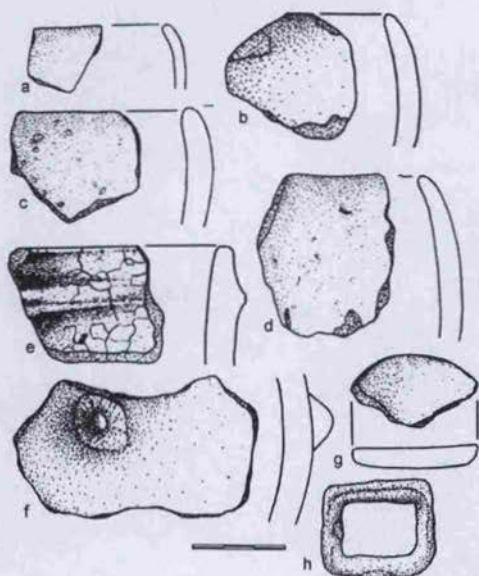
poziom I

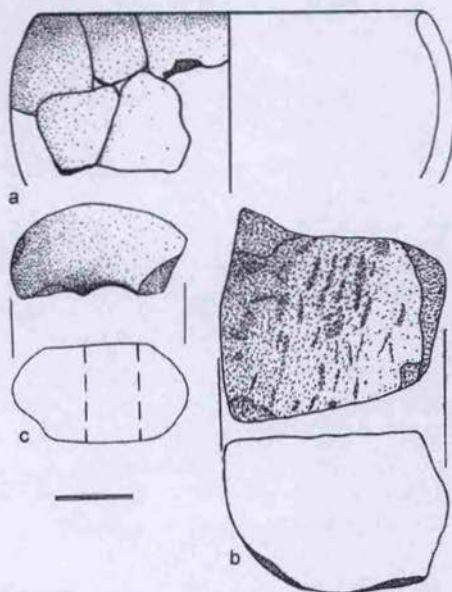
poziom II

Ryc. 10. Nowa Wieś, stan. 4. Zarysy i przekroje obiektów nr nr.145 (budynek) i 136 (piec).

Ryc. 12. Nowa Wieś, stan. 4. a-e) Ceramika: a) z ob. nr 40; b) z ob. nr 111; c) z ob. nr 137; d) z ob. nr 142; e) z ob. nr 143; f) z ob. nr 141; g) Fragment krążka ceramicznego z ob. nr 142; h) Sprzączka żelazna z wykopu.

Ryc. 13. Nowa Wieś, stan. 4. Fragment naczynia a) i żaren rotacyjnych; b) z ob. nr 136; c) Fragment pierścieniowego ciężarka tkackiego z ob. nr 141.

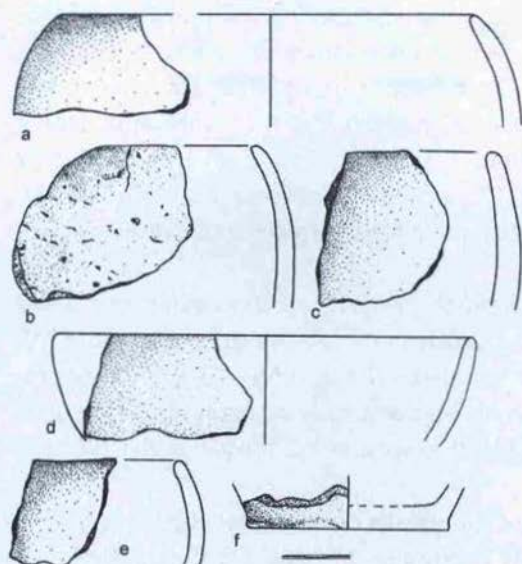
Przypuszczalnie do wypału naczyń służył piec kopulasty z ściankami partii wzięmnej obłożonymi dużymi kamieniami (ryc. 10/136; 11**), analogiczny do tego rodzaju obiektów często odkrywanych na obszarze kultury przeworskiej, jak i luboszyckiej.

Wśród stosunkowo licznych obiektów w postaci jam, zawierających ślady palenia ognia, trudno wprowadzić konsekwentny podział na paleniska, z założenia używane wielokrotnie, i doraźne ogniska. Przy ich wydzielaniu zastosowano jako kryterium obecność w wypełniskach warstwy spalenizny lub wyraźnej zawartości popiołu. Pozostałościami palenisk sensu stricto były te objekty, w których obok spalenizny pewną rolę, pierwotnie zapewne konstrukcyjną, odgrywały kamienie. Wydaje się, że zdecydowana większość tych obiektów zlokalizowana była na otwartej przestrzeni.

52 spośród zarejestrowanych obiektów zakwalifikowano do kategorii jam o nieokreślonej funkcji.

Są to przeważnie zagłębienia w calcu, których rozmiary nie pozwalają zaliczyć ich do śladów budynków, natomiast struktura treści wypełnisk nie wskazuje na ich związek z ogniem. Niektóre z mniejszych z nich mogły być jamami po słupach. Większość tego rodzaju obiektów pozostaje w przestrzennym związku z innymi elementami struktury osady, a tylko sporadycznie występowały one poza zasięgiem zgrupowań obiektów osadniczych (ryc. 7).

W obrębie całego odsłoniętego terenu, uchwycono 48 jam postępujących. Większość z nich wystąpiła w obrębie

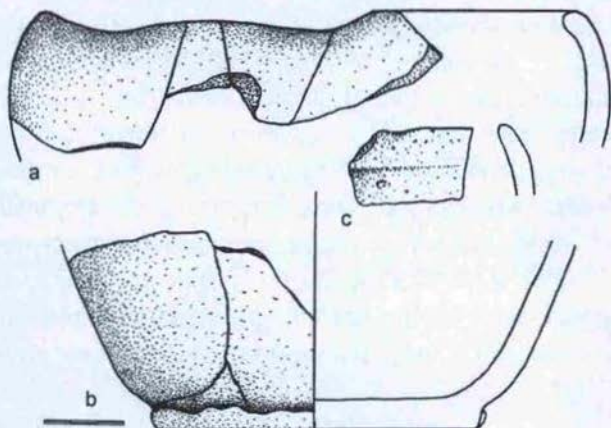

Ryc. 14. Nowa Wieś, stan. 4. Ceramika z ob. nr 141.

dwóch największych skupisk obiektów (III i IV; ryc. 7). Rozkład ich nie pozwala na wyznaczenie jakiegoś kompletnego zarysu budynku, można jedynie dopatrywać się ich fragmentów w formie rzędów wyznaczających ścianę lub naroże (ryc. 7).

Na przebadanej przestrzeni zebrano ogółem 505 ułamków naczyń, które można wiązać z osadą z okresu późnorzymskiego. Większość z nich wystąpiła w wypełniskach obiektów zaliczonych do domostw (ob. 141- ryc. 14; 15, i ob. 145 – ryc. 16).

Wszystkie fragmenty pochodzą z naczyń ręcznie lepionych bez użycia koła garncarskiego, chociaż na niektórych z den widoczne są ślady podsypki, co może wskazywać na stosowanie ruchomych podstawek przy lepieniu. Zdecydowana większość naczyń wykonana była z gliny schudzonej tłucznem kamiennym, przeważnie o ziarnie różnej wielkości, z wyraźną przewagą kwarcu. Pewien odsetek fragmentów zawiera domieszkę drobnoziarnistą, selekcionowaną. Z gliny bez domieszek wykonane były nielicznie reprezentowane naczynia cienkościenne o gładzonej, sporadycznie czernionej powierzchni (ryc. 15**i). Można stwierdzić, że zbiór ceramiki z omawianego stanowiska charakteryzuje się cechami technologicznymi, generalnie biorąc, typowymi dla ceramiki ręcznie lepionej okresu późnorzymskiego na sąsiednich obszarach (E. Meyer 1976, s. 218 n.).

Ryc. 16. Nowa Wieś, stan. 4. Ceramika z ob. nr 145.

Najliczniej reprezentowaną formą na omawianej osadzie jest prawdopodobnie średniej wielkości garnek jajowaty z brzegiem pochylonym do środka (ryc. 12a-d; 13a; 14a-c, e; 15**a, c, d, g, h; 16a). Część fragmentów z brzegiem analogicznie zachylonym może należeć do przysadzistych kubków (ryc. 12c; 15h) oraz naczyń beczułkowatych o mniej lub bardziej baniastym brzuścu (ryc. 14c; 15f). Fragmenty brzegów ustawionych stromo (ryc. 14d; 15b, e, g, j) mogą reprezentować formy donicowate i misowate, a także sporadycznie naczynia z zwężającą się partią wylewu, z reguły cienko- i gładkościenne.

Poza ceramiką na stanowisku znaleziono zaledwie kilka przedmiotów, które można wiązać z omawianą osadą. Są to: prostokątna żelazna sprzączka (ryc. 12h), krótki gwóźdź sztabkowy, pierścieniowaty ciężarek tkacki (ryc. 13c), fragment żaren rotacyjnych (ryc. 13b), 2 kulki kamienne – może pociski do procy, fragment osełki lub gładzika, fragment krążka wykonanego ze skorupy lub specjalnie wylepionego (ryc. 13g).

Na odsłoniętej wykopem przestrzeni stanowiska obiekty układały się w wyraźne zgrupowania. Wykop częściowo odsłonił 4 takie zgrupowania. Przypuszczalnie areal poszczególnych z nich był różny, a jego wielkość można określić tylko w przybliżeniu i każde z nich prawdopodobnie stanowiło odrębny osadniczy zespół funkcjonalny (ryc. 7). Mając na uwadze fragmentaryczność odsłonięcia kompleksu osadnictwa na tym stanowisku, można przypuszczać, że skupisk takich w najbliższej okolicy było znacznie więcej. Na przestrzeni wykopu, poza zasięgiem skupisk, odkryto zaledwie kilka.

Nieliczne formy i charakter pozyskanej ceramiki, będącej podstawą określenia chronologii osady, pozwala jedynie na umieszczenie jej w ramach okresu późnorzymskiego, i to raczej w jego późniejszej części, nie wykluczając początków okresu wędrówek ludów.

Rejon, w którym omawiana osada wystąpiła, leży na południowo-wschodniej peryferii zasięgu, wydzielonej przez E. Meyera (1976), tzw. odrzańsko germańskiej grupy kulturowej, związanej z kręgiem nadłabskim, włączonej później przez G. Domańskiego (1979) do kultury luboszyckiej, na etapie największego zasięgu tej ostatniej, w III jej fazie (por. G. Domański 1979, mapa 33). Na związek z tym zespołem kulturowym, poza położeniem topograficznym, wskazują takie elementy, jak ceramika, do której liczne analogie znajdujemy na terenie Saksonii (por. E. Meyer 1971, *passim*), jak i na wschód od Nysy Łużyckiej, na cmentarzysku warstwowym w Luboszycach oraz na osadzie z tej samej miejscowości (G. Domański 1982, tabl. XXXVII, h; XLII, e, f; XLIV) i typowy dla tego zespołu pierścieniowaty ciężarek tkacki (por. E. Meyer 1971, ryc. 27/8; 125/15; 180/1-14; 1976, s. 166 n).

W obrębie wykopu wystąpiły w niewielkim nasileniu pozostałości osadnictwa z innych okresów, najprawdopodobniej z końca paleolitu lub mezolitu oraz wczesnej fazy epoki brązu (ryc. 12e, f).

Można przyjąć, że w wyniku przeprowadzonych badań, udało się stwierdzić istnienie specyficznego typu osadnictwa, dotychczas nieuchwytnego na obszarze środkowoeuropejskim w okresie późnej starożytności, które by można określić jako puszczańskie, zdominowane przez gospodarkę ukierunkowaną na wszechstronną eksploatację lasu i egzystujące, w tym wypadku, w peryferyjnej strefie zasięgu zespołu kulturowego, z którym było związane. Ubóstwo ilościowe ceramiki, a także zaobserwowana nieudolność jej wykonania, może wskazywać na ograniczoną jej rolę, na rzecz naczyń czy pojemników wykonywanych z surowców organicznych. Fakt powszechnego występowania w obiektach drobin węgla drzewnego wskazywać może, iż osady te lokowane były wśród lasu, na terenach świeżo wytrzebionych przez wypalenie.

Należy zaznaczyć, że uchwycenie wyżej przedstawionych zjawisk było możliwe tylko przy wymuszonych odsłonięciach większych arealów terenu, bowiem pozornie mała efektywność zjawisk archeologicznych występujących na takich stanowiskach, najprawdopodobniej nie przyciągnęłaby uwagi badaczy.

Bibliografia

Atlas ŚDiO

1997 Atlas Śląska Dolnego i Opolskiego, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.

Dąbrowski J.

2004 Aeltere Bronzezeit in Polen. Starsza epoka brązu w Polsce, Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Warszawa.

Domański G.

1979 Kultura luboszycka między Łabą a Odrą w II-IV wieku, Wrocław.

1982 Cmentarzysko w Luboszycach (II-IV w.), Wrocław.

Gedl M.

1975 Kultura przedłużycka, Wrocław.

Kłosińska E.

1997 Starszy okres epoki brązu w dorzeczu Warty, Wrocław.

Kondracki J.

1994 Geografia Polski. Mezoregiony fizyczno-geograficzne. Warszawa.

Meyer E.

1973 Die germanischen Bodenfunde der spätrömischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit in Sachsen, I. Katalog, Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege, Beiheft 9, Berlin.

- 1976 Die germanischen Bodenfunde der spätrömischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit in Sachsen, Text u. Textbeilage, Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege, Beiheft 11, Berlin.

Sadowski K., Włodarski W.

- 2004 Analiza geomorfologiczna stanowisk archeologicznych Nowa Wieś 16-19, Wrocław. Maszynopis w archiwum Instytutu Archeologii U. Wr.

Stanisław Pazda, Magdalena Konczewska, Paweł Konczewski

Results of rescue excavation research at sites 3 and 4 in Nowa Wieś, Bolesławiec commune, Lower Silesia province.

Summary

Rescue excavation research at sites 3 and 4 in Nowa Wieś, Bolesławiec commune, Lower Silesia province was carried out in accordance with construction of the A4 motorway (Fig. 1).

Site 3 – settlement from the Early Bronze Age

Overall, over 70 ares were excavated (Fig. 2**) and 30 non-moveable features were unearthed, of which archaeologists separated 17 traces of buildings, 5 hearths-fireplaces placed outside the features, and 8 pits of undetermined functional form, in which 4 yielded traces of hearths (Fig. 3*).

Specification of habitation buildings and industrial quarters was based on their size and shapes of outlines as well as on the presence of a hearth. Most of those features was of rectangular shape (Fig. 4); few of them were of quadrilateral, irregular oval and circular shape.

It's striking that no traces of posts were recorded in this area. It was only feature 3 which yielded remains of three postholes running along the longer axis of its outline (Fig. 4/3); these were probably the remains of logs supporting ridge-roof. Quadrilateral shapes emerging and approaching rectangular and/or quadrilateral formation, suggest the presence of framework construction or hut-type constructing techniques, with the roof supported directly from the ground. Circle shapes indicate remains of some kinds of huts, built upon the rods, which could have been dug into the ground onto a low depth.

Two pits were filled up with loam and could serve as a storage space for materials used for building huts and making of the vessels.

Several pottery fragments, most of which stemming from a single pot, were detected (Fig. 5a), which emerged out of the building's hearths (feature 1- Fig. 4/1). Single units of pottery displaying similar technological traits were unearthed within features 2 and 9 (Fig. 5b); from feature 15 thick handle was recovered (Fig. 9c). Additionally, outside the features, pottery fragments were collected, for example a fragment of bowl-shaped vessel's edge (Fig. 5d) and a belly covered with pseudo-textile ornamentation (Fig. 5e).

Arrangement of features is of a typically cluster character. Presumably, larger elements of five of such concentrations were found (Fig. 3*). They comprised of buildings, hearths,

Figures, referred to in the text as (*), are included on a separate sheets under the cover of the volume; those marked (**) are placed on colour plates at the end of the volume.

and pits. A few features occurred as totally isolated outside the scope marked by clustered features.

Some pottery traits allow for connecting these settlement remains chronologically with a cultural complex dated back to Early Bronze Age.

Settlement mentioned above lies out of previously mapped cultural area of the Early Bronze Age. One can assume it lied inside the forest, on freshly burnt fields, what is confirmed by omnipresent charcoal, recovered from features, and was of a short-term character with predominant hut-type constructions. Remains of buildings detected are strikingly poor with cultural equipment, restricted to fewer elements of ceramics and indistinct flints, which may suggest its farming use. They could also represent seasonal camps attributable to „in-forest“ breeding of animals, gathering and hunting, with settlements of that kind extending beyond investigated territory.

Site 4 – settlement from the Late Roman Period

Overall, area of circa 98 ares (Fig. 6**) was investigated, with 175 features recorded, out of which the following clusters were separated and differentiated: remains of various types of buildings (20), production features (11), hearths and fireplaces outside the buildings (37), and miscellaneous pits (52), including those with hearths (7) as well as postholes (48) existing outside features' outlines. Only parts embedded into the natural layer were preserved. These features formed concentrations spilt over the vast territory covering the area of 320 meters (Fig. 7*).

Qualities like dimension, shape, convexity of the surface form and the presence of hearths were taken into account while distinguishing particular features. Traces of posts speak in favor of this method of grouping (Fig. 8/55; 9; 10/145), linked, most likely, to a roof-construction and, on the other hand, hearths inside the living-quarters. Constructions lacking hearths could serve as farming buildings or just shelters. In case of sunken buildings (90 cm deep into the ground) we can infer on possible existence and the remains of huts without walls of the dugout-shelter type, which were directly held onto the ground-level while lower parts of rafter poles were shallowly dug into the ground. Oval features could have been equipped with ridge-roof or hip-roof. Meanwhile, circular building (Fig. 8/34) could have had coned roof, typical of a hut. Deformation traces, offsets in several cases, can be interpreted as evidence of the entrance (Fig. 9).

Among production features, 9 were identified as charcoal kilns. Funnel-shaped feature 77 could be connected with birch tar production while copula-shaped kiln, paved with stones in its ground part, was probably used in the process of bricks burning (Fig. 10/136; 11).

There have been some hearths recognized, containing burnt layer and stones.

The arrangement of postholes is not distinct enough to reconstruct the outlines of particular building (Fig. 7*).

The investigated area yielded 505 fragments of pottery, which are most likely to be linked to Late Roman Period settlement. Most of them occurred in features' fillers classified as living quarters (feature 141 – Fig. 14; 15, feature 145 – Fig. 16). They all stem from hand-made pottery and resemble typical traits for Late Roman Period on the neighbouring territories (E. Meyer 1976, p. 218).

Most common representation in the settlement is applicable to mid-size egg-shaped pot with edge bent towards inside (Fig. 12a-d; 13a; 14a-c, e; 15a c, d, g, h; 16a). In addition to ceramics only a few objects were found, including rectangular iron buckle (Fig. 12h), short bar-shaped nail, ring-shaped weaver's weight, (Fig. 13c), element of rotary quern, (Fig. 13b),

2 stone globules – perhaps slingshot bullets, fragment of a whetstone or polisher, fragment of a disc made of pottery or intentionally assembled (Fig. 12g).

Four clear concentrations of features emerged out of the investigated field (Fig. 7*) The extent of this area might impact upon the differentiation while each of findings could have had a separate functional form.

This settlement is located in the SE peripheral zone of so called Oder-Germanic group, separated by E. Meyer (1976), interconnected with Elbe circle and incorporated by G. Domański (1979) into Luboszyce culture. The connection with above cultural horizon is confirmed by, going beyond topographic perspective, elements such as ceramics, which traces could be also found in Saxony, as well as east from Lusatian Nisse river and ring-shaped weaver's weight, typical of this horizon. Due to the conducted research it was possible to recognize the existence of unique settlement type, previously unrecorded in Central European region in late prehistoric times, dominated by forest-exploitation economy and existing, in this case, within peripheral sphere of a cultural zone.

Figures

- Fig. 1. Nowa Wieś, site 3 and 4, Bolesławiec commune, Lower Silesia province. Location of sites.
- Fig. 2. Nowa Wieś, site 3. General view: a) after cleaning the field; b) after removing virgin soil. Photo by L. Król.
- Fig. 3. Nowa Wieś, site 3. General view. Key: 1 - buildings; 2 - pits; 3 - hearths.
- Fig. 4. Nowa Wieś, site 3. Outlines and cross-sections of features 1 - 3, 6. Caption (as of Fig. 4,8-10): 1- sandy humus with admixture of charcoal; 2 - sandy humus with admixture of burnt clay and charcoal; 3 - sandy humus with admixture of loam and charcoal; 4 - burnt layer; 5 - sand; 6 - sand with admixture of charcoal and ash; 7 - pugging and sandy burnt clay; 8 - loam; 9 - stones.
- Fig. 5. Nowa Wieś, site 3. Pottery: a) from feature 1; b) from features 9; c) from feature 15; d, e) from cultural layer.
- Fig. 6. Nowa Wieś, site 4. Overall view. Photo by L. Król.
- Fig. 7. Nowa Wieś, site 4. Overall plan of the site. Caption: 1 - buildings; 2 - hearths; 3 - production features; 4 - pits with fire-places; 5 - pits; 6 - postholes.
- Fig. 8. Nowa Wieś, site 4. Outlines and cross-sections of features 34, 54, 55.
- Fig. 9. Nowa Wieś, site 4. Outlines and cross-sections of feature 141.
- Fig. 10. Nowa Wieś, site 4. Outlines and cross-sections of features 145 (building) and 136 (kiln).
- Fig. 11. Nowa Wieś, site 4. Features 136. Kiln. Photo by L. Król.
- Fig. 12. Nowa Wieś, site 4. a-f) Pottery: a) from feature 40; b) from feature 111; c) from feature 137; d) from feature 142; e) from feature 143; f) from feature 141; g) fragment of pottery disc from feature 142; h) iron buckle.
- Fig. 13. Nowa Wieś, site 4. Fragments of a vessels (a) and rotary quern (b) from feature 136; c) fragment of ring-shaped weaver's weight from feature 141.
- Fig. 14. Nowa Wieś, site 4. Pottery from features 141.
- Fig. 15. Nowa Wieś, site 4. Pottery from feature 141.
- Fig. 16. Nowa Wieś, site 4. Pottery from feature 145.